

A. Molnár Ferenc 70 éves*

Ünnepeltünk legutóbbi, az elmúlt esztendőben közzétett életrajzának így hangzik az első mondata: „Molnár Ferenc (a tudományos életben használt név: A. Molnár Ferenc) 1942. február 28-án született Nagyváradon”. Mi azonban azonnal hozzátesszük terjedelmes becenevét, pontosabban az említő nevét is: sokunknak A. Molnár Ferenc „a Molnár Feri”. Aligha vagyok egyedül a tekintetben, hogy amióta ismerem, amióta megismertem, azóta követem közleményeit: várakozással, de állandó tempóvesztéssel. Az ok nyilvánvaló. A. Molnár Ferencnek párját ritkítóan széles a látóköre, s ebből következően gazdag és szerteágazó, fáradhatatlan a munkálkodása. Azok közé tartozik, akik bizonyítják, hogy az úgynevezett osztatlan filológia nemcsak lehetséges, hanem művelhető is. Igen, még napjainkban is.

Egyetemi tanulmányainak sora nemcsak sejtette a később markánsan kirajzolódó szakmai profilt, de egyértelműen meg is alapozta. Magyar–angol szakpárját magyar–finnugorra változtatta, a diploma megszerzése után pedig hamarosan ösztöndíjas is lett a Helsinki és Jyväskylä Egyetemen, sőt az ELTE-n kiegészítő felsőfokú könyvtárosi tanulmányokat is végzett. Ez utóbbi alapképzés nyelvészszakokban ritkaságszámba megy. Magam azok közé a filozofok közé tartozom, akik ezt önmagában nemcsak természetes kapcsolódásnak tekintik, de őszintén irigylik is, mert végül is könyvtári barlanglakók vagyunk. A. Molnár Ferenc tanár úr pályájának kezdetén is bő egy évtizedet a debreceni egyetem Egyetemi Könyvtárában töltött. Az évek során aztán számos kiadványban, tanulmányban, szerkesztési munkában, adattárban kamatoztatta könyvtárosi ismereteit, könyvészeti vonzódását híven tükröző terepismeretét. Többszörös szerkesztőbizottsági tagsága, illetve – túlzás nélkül mondva – diófáultető vállalkozása, az általa alapított (s 2001-től vezetett) Nyelvi és Művelődéstörténeti Adattár világosan és immár sokszorosan mutatja meg – a nyelvészeti tanulmányaiba beépülő sok-sok bibliotékai ismereten kívül – a tudós könyvtárost is. A Kossuth Lajos Tudományegyetem könyvtára után tanára volt az ELTE Magyar Nyelvtörténeti és Nyelvjárástani Tanszékének, majd a Debreceni Egyetem, 2007-től pedig a Miskolci Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének. Ugyanebben az év lett az MTA doktora és egyetemi tanár.

Az önéletrajz önvallomások megállapítása szerint: „Inkább tanulmány- és cikkíró-típus”. A múlt évi számvetés szerint 334 publikációjából 175 tekintetik tanulmánynak, cikknek. (Közülük mintegy kéttucatnyi nem magyar nyelvű.) Ezek a számok beszédesen tekintélyesek, de érdemes megeleveníteni őket A. Molnár Ferenc kutatási területeinek, valamint írásai változatos szövegtípusainak érzékeltetésével.

Ami a k u t a t á s i t e r ü l e t e k e t illeti. Az általa vizsgált és (hangsúlyosan mondva) az általa *művelt* területek seregszempléjéről semmiképpen nem hiányozhatnak – még alkalmi számbavételükkor sem az alábbiak: a korai magyar szövegelemek (különösen a Halotti Beszéd, az Ó-magyar Mária-siralom, a Laskai-sorok); a régi magyar irodalmi szövegek nyelvi és művelődéstörténeti magyarázatai (mint a Balassi-, az Arany- és Zrínyi-kommentárok, számos író, költő szóhasználatához kapcsolódó értelmezések); a szöveg-hagyományozódás kérdésköre, ami egyébként sajátos szemlélete, sokoldalú módszertani kívánalmi miatt – túlzás nélkül mondva – önálló, de el nem különülő nyelvészeti szakág rangjára méltó; a szófajváltás; a szó- és szóláskincs-történet; az etimológia; a hangtör-

* Elhangzott a Nyelvtudományi Társaság 2012. március 6-i felolvasó ülésén.

ténet; s végül, de nem utolsósorban a művelődés- és tudománytörténet (hangsúlyosan a finn–magyar nyelvi, irodalmi, nyelvészeti kapcsolatok kérdés- és problémaköre).

A szöveg típusokra pedig azért is érdemes kellő figyelmet fordítani, mert – a tematikán túlmenően – ugyancsak markánsan mutatják meg A. Molnár Ferencnek nemcsak a sokirányú tájékozódását és munkásságának interdiszciplináris jellegét, hanem filológiai érzékenységét, felkészültségét, sőt nyílt szóval mondva, harcra készségét, azaz szakmai tisztességét is. Emlékeink vagy akár egy böngészés alapján is efféle lajstromot rögtönözhetünk: szómagyarázat, szövegkritikai megjegyzés és javítás; filológiai és konkrét szólástörténeti adalék; szótörténeti jegyzék; szótörténeti, etimológiai, jelentéstani, (finn és magyar) névtörténeti, vagy (szerzőnkre jellemzően) egy-egy pótlólagos megjegyzés, illetve olykor kiegészítés is. Egyáltalán nem véletlen, hogy többször felbukkan a neve a Magyar Nyelv „gyorsposta” rovatában is: „A. Molnár Ferenc írja”. Ez a reagálási lehetőség a folyóirat szempontjából sem jelentéktelen apróság, mert (az ebben léptékben lehetséges) késlekedés nélküli javításra, kiegészítésre, tisztázásra ösztönöz.

Ha kulcsszavakat kellene ajánlanom A. Molnár Ferenc pályájának jellemzésére, talán az írásaiából készült, 1999-ben Kolozsváron megjelent gyűjteménynek a címét választanám: „Anyanyelv, vallás, művelődés”. Közülük a mostani ünnepelő alkalmon a vallást emelem ki. Tudniillik a kereszténység olyan magyar nyelvtörténeti érdekű vizsgálatára, amelyben a pontosan megrajzolt folyamat, a korrekt filológiai adatfeltárás, a hiteles értelmezés, s főként a már említett, nyelvtörténeti kulcsfogalomra erősítő szöveggyomrányozódás ünnepeltünk munkásságában egyaránt és példaszerűen van jelen. Illusztrációként azt a kötetet említem, amely 2011-ben a Nyelvi és Művelődéstörténeti Adattár 12. kiadványaként jelent meg A. MOLNÁR FERENC és OSZLÁNSZKI ÉVA munkájaként. A „Szenci Molnár Albert zsoldárainak szöveggyomrányozódásáról” című kötet szerzői a zsoldárok eredeti és a mai magyar református énekeskönyvben élő szövegeinek összehasonlítására és dokumentálására vállalkoztak. Aligha kell bizonygatni, hogy a zsoldárok e k k é n t miért érdemlik meg, sőt szinte vonzzák a kitüntetett figyelmet. A Szenci Molnár-zsoldárok ugyanis a magyar szöveggyomrányozódás mintaterepének tekinthetők. Századokat átívelő nyelvtörténeti, nyelvhasználati folyamatosságuk és az eddig is rájuk irányuló nyelv- és irodalomtörténeti figyelem miatt egyaránt. Minthogy megkezdődtek egy új általános használatú énekeskönyv előkészületi munkálatai, e kötet érvelő nyíltsággal foglal állást két kulcskérdésben: „hogyan és milyen mértékben kerüljenek be ebbe Szenci Molnár Albert zsoldárjai” (i. m. 6–7), illetőleg – nehezebb kérdésnek bizonyuló problémaként – a szövegmodosítások mértékének, kezelésének ügye. A bevezetőben kinyilvánítja a szerzőpáros, hogy vizsgálódásaikat előzetes vitaanyagnak is tekintik. A véleményalkotást, a nyelvtörténeti hasznosítást akként segítik és ösztönzik, hogy a Szenci Molnár fordította zsoldárok eredeti szövegét – párhuzamos elhelyezést alkalmazva – összevetették az énekeskönyvbelivel, minden eltérést tipográfiai eszközökkel jelölve (vö. 8). Sajnos, ez a több szempontból tüzetes tanulmányozásra méltó munka „igen csekély példányszámú kiadásban” (uo.) jelent meg. Tanszékünk könyvtárának azonban van egy példánya. Van, mert pár napja Molnár Ferenc tanár úr megajándékozott vele bennünket. Emlékezni fogunk rá, hogy kitől és mikor kaptuk.

Az sem véletlen, hogy a tanár úr figyelemfelhívó gesztusának köszönhetem a sorozat egyik ugyancsak 2011-ben megjelent másik kötetét is. (Ő mint sorozatszerkesztő és lektor jegyzi ezt a kötetet, a szerzői szerkesztő FEKETE CSABA.) A szóban forgó Nagy-

szombati Agendárius a 16. század végi katolikus, úgynevezett esztergomi rítusból közöl járulékos, magyar nyelvű szertartási betéteket – hasonmásban, kitűnő záró tanulmánnyal és mellékletekkel. Ezt a friss adalékot hitelesítésül szánom a fentebb használt rangjelölésnek, A. Molnár Ferenc e sorozatot kezdeményező diófáultető érdemének. Az Utószó kellő nyomatékkal világít rá egy olyan szövegtípusra, amely az eddiginél elmélyültebb feltárást érdemel, magyar nyelvtörténeti személetünket gazdagítva. Az Agendarius tanítási, szertartási beszédei ugyanis „fennhangon való olvasásra vagy elmondásra születtek. Tehát ezeket a szó szoros értelmében felemelt hangon mondták vagy olvasták. [...] itt nem értekező prózát, nem csöndes és magányos elmélyedésben való olvasgatásra írt munkát tartanak kezükben. [...] Lelkipásztori szerzőjük jártas volt abban, hogyan lehet, és hogyan kell népes gyülekezetnek templomok nagyöblű terében beszélni” (i. h. 235). Deme Lászlótól gyakran hallhattuk, mintegy intelemként, a fülre fogalmazás kívánalmát. Mondhatjuk tehát azt is, hogy az Agendarius közzététele kinyitja az utat a történeti fülre fogalmazás irányába, sőt távlatába. Engem máris elindított: a kötetet azonnal elhelyeztem soros napi olvasmányaim kupacába.

Tisztelt Tanár Úr! Tanúsíthatod, hogy akárhányszor s akárhol találkoztunk, a személyes hírek, kérdések után főleg szakmáról, könyvekről, munkáról és munkaasztalról esett köztünk szó. Most se történt, mert most sem történhetett másként. A szakmai család nyilvánossága előtt is megvallom, hogy számomra azok közé tartozol, akiről tudom, hogy a munkájának, a munkájában él. Bizonyos, hogy ez nem magánvéleményem. A Magyar Nyelvtudományi Társaság, amelynek több más hazai és külföldi tudományos társaság mellett tagja, tisztségviselője vagy, ennek tavaly úgy is jelét adta, hogy neked ítélte a Bárczi Géza-émlékérmét és -díjat.

Tisztelt Tanár Úr, kedves Feri barátunk! Személyes ünnepeden kívánjuk, hogy eddigi munkakedvedben, lendületedben Isten éltesse sokáig. Közérdekből.

PUSZTAI FERENC

NYELVTÖRTÉNETI ADATOK

Magyar szavak és egy magyar mondat a Perényi család középkori okleveleiben

A Perényi család egykori nagyszülősi levéltárát a Magyar Országos Levéltár őrzi. Az iratok 872 Mohács előtti oklevél szövegét tartották fenn, amelyek mind latin nyelvűek, mégis sok magyar szót tartalmaznak: földrajzi és személynéveket, valamint néhány, az oklevelek hátlapjára, később, de pontosan meg nem határozható időpontban, feljegyzett szavakat, melyek az irat tartalmáról szóltak. Néhány ilyen szót közölt más levéltárakból például IVÁNYI BÉLA (MNy. 1905: 350–3; 1906: 41, 73). Rajtuk kívül 25 magyar község, illetve közsökeként is értelmezhető földrajzi név található az iratokban, ezek túlnyomó része határjárásokból származik; a határvonalon található tereptárgyakat jelölték velük. Ezeket tartalmazza az alábbi közlemény a következő forráskiadványra támaszkodva: „A Perényi család levéltára 1222–1526.” (Közzéteszi: TRINGLI ISTVÁN. A Magyar Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok 44. Bp., 2008). Az említések után következő sorszámok a kötetben közölt oklevelek regesztáinak sorszámát jelentik.